

SZEMLE

***Studia Bibliographica Posoniensia 2020, 2021*, ed. by Miriam Ambrúžova-Poriezová, Bratislava, Univerzita v Bratislave 2020. 244 p.; 2021. 252 p.**

A *Magyar Könyvszemle* hasábjain már korábban is hírt adtunk a pozsonyi Egyetemi Könyvtár évkönyvéről: Deák Eszter az első három kötetéről (*Magyar Könyvszemle*, 126(2010), 534–536), Kovács Eszter a 2010-es kötetéről számolt be (*Magyar Könyvszemle*, 127(2011), 537–540). Az évkönyv mindegyik kötetében különféle szempontok szerint összegyűjtött könyvtörténeti tanulmányok és recenziók szerepelnek. A sorozat jelentősége és tudományos értéke vitathatatlan, és számunkra különösen fontos, hiszen az itt megjelent cikkek témaköre teljesen a hungarológia körébe tartozik. Alapvető témája a 17–19. századi könyvkiadás és könyvterjesztés története a mai Szlovákia területén, de érdekes adalékokat szolgáltat az irodalom- és sajtótörténettel vagy provenienciával foglalkozó szakemberek számára is, továbbá a könyvtártörténet, bibliográfia és az ehhez kapcsolódó kultúrtörténeti diszciplínáknak is.

A 2006 óta rendszeresen megjelenő évkönyv online változatban is olvasható (http://www.ulib.sk/files/Publikacie/SBP/sbp_I_2009). Az évkönyv folyamatosságát és a koncepció következetességét biztosítja, hogy szerkesztője a kezdetektől a pozsonyi Egyetemi Könyvtár tudományos munkatársa, Mgr. Miriam Poriezová, PhD (2018-tól Ambrúžova-Poriezová néven). A *Studia bibliographica Posoniensia 2020*-as kötete jubileumi, ez a 15. kötete az évkönyvnek. Fő témája a mecenatúra és annak megjelenése a könyvkultúrában. A tanulmányokban jól kirajzolódik ennek a témának több megközelítése: a könyveddikációk, tulajdonosok, mecénások témaköre. Erről szólnak az első tanulmányok.

Ekler Péter tanulmányának témája Johannes Regiomontanus ajánlólevele Johannes de Zredna esztergomi érseknek a *De torqueto* (ca. 1467–1470) kódexben, amely egy csillagászati eszközről szól. Tanulmánya egyúttal szövegközlés is, a latin eredeti teljességében most kerül először közlésre, ehhez járul továbbá annak angol fordítása. Katarína Karabová a szlovák provenienciájú nyomtatványokban található ajánlásokról és azok rejtett vonatkozásairól ír a 18. századi, főként nagyszombati egyetemmel kapcsolatos kiadványokat vizsgálva és feltárva a mű szerzőjének, illetve az ajánlás címzettjének kapcsolati hálóját.

Erika Brtáňová Joannes Tonsoris (1724–1781) evangélikus prédikátor tevékenységével, azon belül is moralizáló műveivel foglalkozik, amelyek pártfogóiknak köszönhetően megjelenésüket. Korábbi művét még wittenbergi tartózkodása alatt tudta megjelentetni, a másik prédikációs kötetét a szerző a selmecebányai szlovák evangélikus egyház prominens személyiségeinek ajánlotta. Tonsoris munkásságával ugyanebben a kötetben egy másik tanulmány is foglalkozik a Beata Riczióvá és Olga Vaneková szerzőpárostól. Két 18. századi, szlovák nyelvű, gyógyászzal, egészségmegőrzéssel foglalkozó könyvre és azok ajánlására koncentrálnak, az egyik Ribay György evangélikus lelkésznek a felvilágosodás szellemében írt, egészségügyi tanácsokat tartalmazó *Katechyzmusa* (Pest, 1795). Ribay maga nem orvos, de művét Samuel Glosi pesti orvosdoktornak és több megye táblabírájának ajánlotta. Hasonló témájú Joannes Tonsoris *Sana consilia* című, szlovák nyelvű gyógyszerészeti könyve (Szokolca, 1771). Tonsoris Ribayhoz hasonlóan evangélikus lelkész, de praktikus, házi

DOI 10.17167/mksz.2022.4.573-578

orvosláshoz való tanácsokat, gyógyszereket, gyógymódokat javasol könyvében. Munkáját latin nyelven ajánlotta a túróci Dávid család egy tagjának. Témájában ehhez kapcsolódik Tomáš Hamar tanulmánya, amely a győri születésű Torkos Justus János (1699–1770) pozsonyi orvosdoktor és gyógyszerész támogatói köréről közöl eddig ismeretlen adatokat. A szerzőnek nem ez az első Torkossal foglalkozó tanulmánya, a gyógyszerész *Taxa* című munkájáról (Pozsony, 1745) az évkönyv 2017-es kötetében olvashatunk. Torkos nyomtatásban megjelent könyveinek egyik név szerint is megnevezett mecénása Jeszenák Pál evangélius főúr, királyi tanácsos, de pályáját olyan prominens páciensei is egyengették, mint a Pálffyak vagy Amadé László barokk költő. A tanulmány érdekes betekintést enged egy híres városi orvosdoktor anyagi helyzetébe.

Lucia Lichnerová tanulmánya szintén a kiadványok támogatóiról, a szerzők patrónusairól szól. Vizsgálódásának tárgya Hans Rüber (1529–1584) felső-magyarországi főkapitány. Míg katonai működése jól dokumentált, annál kevésbé ismert mecénási tevékenysége, vallási téren a lutheranizmus támogatását és terjesztését tartotta szem előtt, és különösen kitűnt a szepességi evangélikus lelkészek támogatásában. A szerző következtetéseit részben levéltári források, részben nyomtatványokban szereplő ajánlások alapján vonja le.

Jan Pišna tanulmánya ugyanennek a korszaknak, a 16. század második felének vizsgálatára vállalkozott, az 1547–1600 közötti fél évszázad 393 cseh nyelvű könyvének ajánlásait mutatja be. Az ajánlás írója, azaz a könyv szerzője általában magas rangú személyt választott, és azzal, hogy ennek a tekintélyes személynek ajánlotta a művet, az mintegy szimbolikusan a könyv pártfogójává vált. A szerző által leszűrt tanulság lényege, hogy az a személy, akinek az ajánlás szól, nem feltétlenül anyagi támogatója a műnek, és nem feltétlenül nevezhető bibliofilnek. Angela Škovierová tanulmánya a latin nyelvű költőként ismert humanista, Andreas Rochotius/Rochotský (ca. 1583–ca. 1623) mecénásaihoz, patrónusaihoz való viszonyát elemzi. A lipcei születésű költő ahhoz a prágai Károly Egyetemhez kötődő humanista csoporthoz tartozik, akik a fehér-hegyi csatát megelőzően működtek, publikáltak. A szerző a költő és patrónusai kapcsolatát elemzi, ez utóbbiak között a cseh és morva arisztokrácia tagjait találja, mint Karol Žerotín, Karl Liechtenstein vagy Samuel Radešínsky.

Ivona Kollárová Bél Mátyás 36, személyéhez köthető kiadványát és azok kiadásának hátterét vizsgálja kiterjedt levelezése alapján. A rendkívül aktív, szerteágazó tevékenységű polihisztor levelezése is különlegesen gazdag adatokban. A szerző elsősorban a könyvkiadási lehetőségekre, azok anyagi hátterére koncentrált, amelyhez az előfizetések is hozzájárultak. Bél harmincöt éves írói munkássága során végig ugyanazt a célt és eszményt tartotta szem előtt, azaz a lelki élet, a tudás és a tudomány terjesztését a maga korának tipográfiai médiuma segítségével.

Alica Krištofová az Illésházy család tagjainak ajánlott könyveket tekinti át. A főúri család mecénási tevékenységét elsősorban Trencsén városában és a megyében fejtette ki. A szerző művészet-, művelődés- és tudománypártoló szerepük nyomait kutatja, megemlítve azt a kevésbé ismert tény is, hogy a főúri család a 18. század folyamán két papírmalmot is alapított, az egyiket Bobotán, a másikat Szeleceen. A szerző a kutatásait a Trencsényi Múzeum anyaga alapján végezte.

Mária Pitáková tanulmánya a gróf Kollonich Lipót (1631–1717) kardinálisnak, esztergomi érseknek ajánlott könyveket veszi számba a túrócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtár állománya alapján. Sorra veszi azokat a műveket, amelyek kiadását segítette, tehát ahol neve kiadóként is szerepel. Kollonich a magyarországi ellenreformáció elkötelezett harcosa volt, munkássága sok területre terjedt ki, különféle katolikus intézmények (kórházak, szegényházak, iskolák) létesítésétől egészen a nagyszombati akadémiai nyomda „nagyüzemmé” fejlesztéséig.

Ivana Zolcerová alig kutatott témát választott, a Katharina Koch (1811–1892) költőnő és Franz Wörther (1830–?) költő közti levelezést elemezte, különös tekintettel Karl Weiss Schrattenthal mecénási tevékenységére. Az életének csaknem felét Pozsonyban töltő Schrattenthal (1846–1936) patrónusi, mecénási tevékenysége jórészt feledésbe merült, pedig mint tanár, művészetpártoló és könyvkiadó több szerző számára is publikációs lehetőséget nyújtott. Támogatása nem annyira anyagi

jellegű, inkább szellemi támogatás, ösztönzés. Lehet, hogy a két kortárs költő művei is publikálatlanok maradtak volna Schratenthal pártfogása nélkül.

Farkas Gábor Farkas tanulmánya a bibliofil Farkas Lajos kódexeiről szól. Losonci Farkas Lajos ügyvéd (1806–1873) a maga korának egyik legjelentősebb könyvgyűjtője, mégis alig van róla adatunk. Könyvgyűjteményén belül a szerző itt csak azzal a 14 kódexszel foglalkozik, amelyeket a Nemzeti Múzeum 1873-ban megvásárolt Losonci Farkas Lajos özvegyétől, és amelyek jelenleg is az Országos Széchényi Könyvtárban vannak. Könyvgyűjtői tevékenységét óriási adatgyűjteménye segítette, amelyben aukciókról, könyvárakról, könyvtulajdonosokról ír.

A kötetben szereplő tizennégy tanulmány után a könyvtörténeti vonatkozású szlovákiai és csehországi projektekről olvashatunk beszámolót, végül a kötetet négy, újonnan megjelent könyv recenziója zárja:

AUGUSTINOVÁ, Eva, MURGAŠOVÁ, Veronika, *Vedecká komunikácia 1500–1800, I–II*, Zilina Zilinská univerzita v Ziline, 2019. (Bronislava Navarová)

Der Buchdrucker Maria Theresias: Johann Thomas Trattner (1719–1798) und sein Medienimperium, Augustynowicz, Christoph, Frimmel, Johannes (Hrsg.), Wiesbaden, Harrassowitz Verlag 2019. (Ivona Kollárová)

MADL, Claire, WÖGERBAUER, Michael, PÍŠA, Petr, *Na cestě k „výborné zřízenímu knihkupectví“: Protagonisté, podniky a síť knižního trhu v Čechách (1749–1848)*, Praha, Academia, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2019. (Petronela Krizanová)

JURÍKOVÁ, Erika, *Tyrnavia erudita, II*. Trnava, Mesto Trnava v spolupráci s Katedrou klasických jazykov Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity, 2019. (Livia Kurucová)

A *Studia Bibliographica Posoniensia* legfrissebb, 2021-es kötetében szintén tizennégy tanulmány olvasható. Az első blokk témája a könyvgyűjtők, possessorok, cenzúra és könyvterjesztés, könyvnyomtatás- és kiadás. A második blokkban egyes könyvtárak muzeális fondjairól olvashatunk, a harmadik blokk vegyesebb tartalmú: itt az asztronómiai témájú könyvekről, az oltások kérdéséről és a formálódó szlovák irodalmi élet folyóiratairól írnak a szerzők.

Michaela Sibilová Werbőczy István *Tripartitum*ának első német fordítását mutatja be, amely 1599-ben jelent meg, és amelyet a pozsonyi városi tanács rendelt meg. Fordítója és kompilátora Augustin Wagner pozsonyi jegyző volt. Jénai tanulmányok után, 1597-ben érkezett Pozsonyba, ahol már jó kapcsolatai voltak. Felesége, Rozina Purkircher, a neves pozsonyi humanista és természettudós, Georg Purkircher leánya. A német kiadás azzal a szándékkal készült, hogy a magyarul és latinul nem tudó közemberek számára is hozzáférhetővé váljon a magyar szokásjog alapműve. Addigra kétszer megjelent magyarul (1565, 1571), egyszer horvátul (1574) és hatszor latinul (1517 és 1581 között). Nemcsak kiadása költségeit fedezte, hanem a privilégiumot is megszerezte hozzá Wagner. (Szívesen láttuk volna az egyes kiadások RMK III. számát a hivatkozások között.)

Angela Škovierová Samuel Rochotius/Rochotsky (ante 1580–post 1629) könyvgyűjteményének sorsáról ír. A protestáns Samuel Rochotius Morvaországban és Magyarországon élt a 16–17. század fordulóján, és értékes könyvgyűjtemény tulajdonosa volt. Fennmaradt kötetei közül a legtöbbet magyarországi könyvtárak őriznek, de néhányat Szlovákia különböző könyvtáraiban, így Pozsonyban, Besztercebányán, Turócszentmártonban és Kassán. A tanulmány szerzője ezeket a magyarországi kutatók (MONOK István, *A Rákóczi-család könyvtárai 1588–1660*, Szeged, Scriptum, 1996 [A Kárpát-medence Kora Újkori Könyvtárai, 1]; OLÁH Róbert, *Samuel Rochotius könyvei a Rákóczi család gyűjteményében* = Magyar Könyvszemle, 134[2018], 26–42) számára – szerinte – ismeretlen köteteket mutatja be, a könyvtulajdonos pályájával együtt. A szerzőnek az előző évi kötetben a másik Rochotiusról, Andreásról szóló közleménye olvasható.

Lucia Lichnerová Elisabeth Oberland (a tanulmányban Alžbeta Oberlandová néven) egy besztercebányai női könyvkötő és könyvárus működéséről írt. Fia, Johann Georg Oberland 1673-ban

Körmöcbányán élt. Elisabeth Oberland 1666-os végrendelete 2112 könyvet tartalmaz, némelyik kiadást több tucat példányban, különösen nagy számban tankönyveket. Érdekessége, hogy a végrendelet három példányban, három változatban maradt fenn, ezek közül egyet *A bányavárosok olvasmányai ... 1533–1750* (Bp., Szeged, OSZK, Scriptum Rt. 2003) már közölt. Érdekes lenne a három változat összevetése, a szerző által látott két másik könyvjegyzék-változat nyilván területi okokból nem került be a közleménybe.

Hasonló témáról, pozsonyi női nyomdász vállalkozókról szól Alexandra Ballová tanulmánya. A szerző a pozsonyi könyvkötő és könyvnyomtató családok női tagjai közül válogat. Nem vállalkozik működésük részletes bemutatására, inkább a jelenséggel foglalkozik. A könyvek impresszumában a nők mint özvegyek vagy mint a meghalt nyomdatulajdonosok leányai jelentek meg, vagyis nem annyira nyomdászok, inkább nyomdatulajdonosok. Közülük a szerző elsőként Johann Paul Royer özvegyét, Mária Magdalénát említi (1740), egy későbbi példa Belnay György Alajos „örökösei” 1809-ből, azaz Borbála nevű özvegye és fia.

Ivona Kollárová *Az engedetlen cenzor* címmel írt tanulmányt, a cím Gotzig Ignác (1765?–1834) kassai cenzort rejti, akinek cenzori tevékenységét levéltári források alapján elemzi a szerző. Gotzig jogi doktor, kassai egyházmegyei áldozópap, a történelem, statisztika és bányajog tanára a kassai akadémián. Tanítási módszere ellen is emeltek kifogásokat felettesei, cenzorként pedig hanyagsággal is vádolták. Tény, hogy cenzori tevékenységét sem mindig felettesei elvárásai szerint teljesítette, nagyobb teret engedve vitakozó hajlamának és a felvilágosodás eszméinek.

Miriam Ambrúzová Poriezoová és Petronela Križanová Zorkóczy Mihály könyvtárának felállításáról és sorsáról írt, a 18–19. század fordulójára visszatekintve. Zorkóczy protestáns lelkész könyvgyűjteményét a szerző szélesebb összefüggésben, a könyvbeszerzés hálózatait vizsgálva mutatja be, többek között azokat a csatornákat, amelyek révén a magyarországi protestáns lelkészek magánkönyvtárakat gyarapították. A pozsonyi könyvbeszerzésekkel kapcsolatos levelek szerint a megrendelések és beszerzések egyik szereplője Filip Ulrich Mahler pozsonyi könyvárus, a másik a pozsonyi Váralján működő könyvkötő-könyvárus, Samuel Gottlieb Rosenkrantz. Szerencsés, hogy fennmaradt Zorkóczy hagyatéki összeírása is, így a levelezés és a könyvjegyzék összevetésére is lehetőség nyílt.

Lucie Heilandová Prokop Fritsch elfelejtett brünni könyvkiadó és könyvnyomtató műhelyéről írt. Ez a könyvkiadó Brünnben 1817-től kezdve működött, amikor megvásárolta a Neumann Nyomdat. 1829-ben kibővítette egy könyvnyomtató műhellyel. Elsősorban a morva kormányzói hivatal számára készített hivatalos nyomtatványokat, de alkalmi műveket, egyleveles nyomtatványokat, beszédeket, prédikációkat is, majd egyre inkább meghívókra, névjegyekre, jegyekre, alkalmi nyomtatványokra és hirdetésekre specializálta magát. Hiánypótló a szerző tanulmánya, hiszen a könyvnyomtatás (litográfia) sajnos elhanyagolt területe a könyvtörténetnek.

Mária Pitáková Jirí Melantrich z Aventina (1511–1580) cseh reneszánsz nyomdásznak és kiadónak a turócszentmártoni Szlovák Nemzeti Könyvtárban lévő nyomtatványait gyűjtötte össze. A kezdetben kis nyomtatóműhely fokozatosan európai jelentőségű officinává nőtte ki magát, amelynek legjelentősebb terméke a többször kiadott cseh nyelvű biblia (*Biblij Česká, to gest wssecka Swatá Pijisma...*). A reprezentatív, rézmetszetes címlappal ellátott műnek több kiadását is őrzi a Szlovák Nemzeti Könyvtár. A posztisorbejegyzések alapján némelyik kötet egykori tulajdonosának neve is megőrződött (a Zay-család tagjai, Petróczi István, Révay Erzsébet). Különösen érdekes számunkra Ferenczffy Lőrinc királyi titkár, bécsi kiadó és nyomdatulajdonos 1607-es prágai tulajdonosbejegyzése a *Postilla Zymnij* című kötetben.

Alica Krištofová írása a Trencsényi Múzeum könyvtárának egy különleges állományáról, a judaikagyűjteményről szól. A gyűjtemény a trencsényi zsidó közösség nyomtatott munkáit tartalmazza a 18–19. századból. Többségüknek a nyomdásza is zsidó származású, akik közül a morvaországi J. Hraschanzky (1752–1806) különösen fényes pályát futott be Bécsben, császári és királyi német és héber nyomdai privilégiumot nyert II. Józseftől. Egy későbbi, jelentős prágai nyomdász kiadványai

is megtalálhatók a gyűjteményben, Jakob B. Brandeisé (1835–1912), aki a helyi, trencsényi zsidóság számára nyomtatott.

Ekler Péter és Zsoldos Endre tanulmánya Johannes Tolhopff *Stellarium*ának bevezetőjéről szól. Tolhopff Regiomontanus távozása után Mátyás király másik csillagásza, aki 1480–1481-ben tartózkodott Budán. Itt egy kódexet ajándékozott Mátyás királynak, amely ma a wolfenbütteli Herzog August Bibliothekban van. Ennek előszava a magyar szerzőpáros tanulmányának tárgya. Bár Rummy Károly György, majd később Ábel Jenő is közölt szemelvényeket ebből az előszóból, a *Stellarium* előszavának nehéz, asztronómiai latin szövegét és angol fordítását most publikálják először a szerzők.

Földrajz és csillagászat a témája Katarína Bokrosová tanulmányának. Sebastian Münster *Cosmographiae universalis* (1550) című műve a bázei Henricpetri műhely hatalmas vállalkozása volt. Tudományos és művészi értékét fametszetes illusztrációi is növelik. Évtizedeken át több kiadásban, több nyelven is megjelent, cseh változata *Kosmograffie Česká* címmel, bibliai történeti résszel kiegészítve (Prága, 1554, Kosořský).

Beata Riczióvá és Olga Vaneková tanulmánya a 2021-es évben sajnálatosan aktuálissá vált témát, az oltást és az arról való tájékozódást tárgyalja, ahogyan az Schedius (Schedel Lajos) *Zeitschrift von und für Ungern* című folyóiratában megjelenik. Schedius folyóiratában a magyarországi történelem, földrajz, irodalom és természettudományok tárgyköréből publikált cikkeket. 1802-ben, amikor az első szám megjelent, aktuális téma volt a himlő elleni oltás. Edward Jenner 1798-ban, Londonban megjelent könyve a himlőoltásról rekordsebességgel ismertté vált Magyarországon is, főként latin és német kiadásának köszönhetően. Az oltás eredményeiről Schedel már be is tudott számolni.

Luboš Kačírek tanulmánya a *Junoš* (Legény) című szlovák ifjúsági irodalmi és közéleti magazinról szól, amely 1865–1866-ban jelent meg Pesten, és célja a szlovák ifjúság mozgósítása volt. Ez a rövid életű ifjúsági folyóirat a Monarchia szláv nyelvű lakosait érdeklő társadalmi, politikai kérdésekről tudósított, mint az akkor aktuális nőmozgalmak. Levelek formájában számolt be az egyes szlovák főiskolai központok, mint Pozsony, Lőcse, Késmárk diákjait érdeklő kérdésekről.

Huszadik századi témával foglalkozik Martina Feniková Čarnogurská tanulmánya, amely Stefan Leonard Kostelníček (1900–1949, Kostelníček névalakban is) kiadói tevékenységéről szól. Kostelníček jelentős szlovák képzőművész, díszítőművész, aki Kassán, Brünnben, Pozsonyban, Poprádon és még más szlovákiai városokban is dolgozott. Kiterjedt és változatos munkássága az üveg- és porcelánművészetet, fafaragást is magában foglalta, de könyvillusztrátorként is jelentőset alkotott. Ünnepi alkalmakra, évfordulókra készített festményei, képeslapjai mellett legjelentősebb a szlovák népi ornamentikát bemutató sorozata, a *Slovenská ornamentika* (1926).

A tanulmányok után előbb Marta Špániovának Gabriela Žibritovát köszöntő írását olvashatjuk a könyvtörténelem, egyetemi tanár 80. születésnapja alkalmából, összefoglalva munkásságát, és legfontosabb publikációit. A tanulmányok mellett recenziókat is tartalmaz a kötet, négy jelentős könyvtörténeti témájú kiadványról:

Reformation und Bücher, Zentren der Ideen – Zentren der Buchproduktion, Andrea Seidler, Monok István (Hrsg.), Wiesbaden, Harrassowitz 2020. (Ivona Kollárová),

Vedecká komunikácia 1500–1800, III. zborník príspevkov z vedeckej konferencie, Eva Augustínová, Veronika Murgašová (eds.), Žilina, Žilinská univerzita, 2020. (Bronislava Navarová)

KOLLÁROVÁ, Ivona, *Tajne nebezpečná myšlienka a netransparentnosť komunikačných sietí v čase nepokoja (1789–1799)*, Bratislava, Veda, 2020. (Miriam Ambrúžová Poriezoová)

Encyklopedia księżki, Anna Żbikowska-Migoń, Marta Skalska-Zlat (eds.), Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2017. (Marta Špániová)

A *Studia Bibliographica Posoniensia* most bemutatott két legutóbbi évkönyvében csehországi, szlovákiai és magyarországi (Ekler Péter, Zsoldos Endre és Farkas Gábor Farkas) szerzők tanulmányai olvashatók. Ha a szokásosnál bővebben foglalkoztunk tartalmukkal, annak oka, hogy a könyvkultúra

magyarországi kutatóinak megkerülhetetlen ez az évkönyv, amelyben jó szokás szerint a tanulmányok végén angol nyelvű összefoglaló is olvasható (kivéve a magyarországi szerzők angol nyelvű tanulmányait, amelyekhez szlovák nyelvű összefoglaló tartozik).

V. ECSÉDY JUDIT

Michaux – Matta – Zao Wou-Ki, ford. Juhász Katalin, előszó Gaál József, Budapest, Bozóthegyi Kiadó, 2022. 130 p.

A Bozóthegyi Kiadó 2009-ben kezdte meg működését, alapítója Juhász Katalin műfordító és Márton Péter kiadóvezető. Alapvető céljuk, hogy a 20. századi francia irodalom szerzőinek műveit, mindenekelőtt Henri Michaux (1899–1984) alkotásait megkedveltessék Magyarországon. Ehhez – többek között – minőségi papírt, egyedi nyomdai megoldásokat és ritkán látható illusztrációkat használnak. Mivel a bibliofil igényességgel készült kiadványok és a francia kultúra csúcsművei iránti irodalmi és képzőművészeti elköteleződése csaknem egy évtizedes múltra tekinthet vissza, örömteli kíváncsisággal vettem kézbe a Bozóthegyi Kiadó újabb, külsejében is vonzó remekét.

2022-ben a kiadó immár a tizenhatodik kötetét jelentette meg, amelyben a belga születésű, francia költő- és prózaíró, a chilei gyökerű absztrakt–expresszionista–szürrealista festő, Roberto Matta (1911–2002) és a kínai származású, kínai–francia Zao Wou-Ki (1920–2013) grafikáihoz írt szövegei olvashatók Juhász Katalin fordításában és Gaál József grafikus-festőművész, a Magyar Képzőművészeti Egyetem festő-tanárának az előszavával. A „szép és egzotikus” könyvben két, eredetileg külön-külön, az 1950-es években készült mappa jelent meg együtt, a kiadót jellemző magas színvonalú nyomdai kivitelben, a Magyarországi Francia Intézet támogatásával, a Kosztolányi Könyvtámogatási Program keretében, melyhez társult a Vallónia-Brüsszel Föderáció is. Noha a kiadvány öt résztvevője mindegyikének ismert valamelyest a munkássága a magyar nagyközönség számára, mégis érdemesnek tűnik először röviden külön-külön bemutatni őket.

Henri Michaux az új európai absztrakció egyik legfontosabb képviselője Georges Mathieu (1921–2012) és Jean-Paul Riopelle (1923–2002) mellett. Tanulmányai után 1920–1921-ben tengerészként dolgozott, majd 1922-től aktívan együttműködött a barátja, Franz Hellens által alapított és szerkesztett *Le Disque vert* című avantgárd folyóirattal (1922–1941, 1951–1955), ahol első írásait publikálta, és a Sigmund Freudnak szentelt különszámot szerkesztette. A szinte folyamatosan utazó Michaux járt többek között Dél-Amerika és a Távol-Kelet számos országában. A tisztán költői szövegek mellett valódi vagy képzeletbeli útinaplókat írt drogokkal kapcsolatos élményeiről. A szürrealista esztétikát és a kötött formát elutasítva, a műfaji határokat eltörölve, sajátosan befelé forduló, szokatlan stílust alakított ki. Az írás mellett 1925-től kezdett érdeklődni a festészet és a grafika iránt. Költészetéről Közép-Európában először talán az 1930-as években lehetett olvasni a *Nouvelle Revue Française* lapszemléiben. Szélesebb körben az 1950-es években vált ismertté, munkássága nagy hatással volt többek között Tandori Dezsőre (TANDORI Dezső, „Henri Michaux és foltvidéke” = *Magyar Lettre Internationale*, 1999. nyár, 33. sz., 27) és Balázsovcics Mihályra. Sokan foglalkoztak írásainak magyarra fordításával, például Kosztolányi Dezső, Somlyó György, Tandori és Vajda Lőrinc. Michaux időtlen szövegei magukkal ragadóak. Legyen szó egy művészi életmű egészéről vagy egyetlen rajzról, annak „olvasatai” az alkotás leglényegét tárják fel. Zao Wou-Ki *Sárga táj* (1949) című remekéről írta Michaux a kulcsgondolatnak tűnő megközelítést, a „hütlenséget”, mely végigkíséri a kötetben megjelent műveket. A forma akár vers, akár próza vagy prózavers, minden részletében kihívó és továbbgondolkodásra ösztönző, nem egyszerűen reflektív kísérlet, hanem elemi erővel ható alkotó gondolat – minta a mindenkori szellemi ember számára.